

ЗМЕНШЕННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Метою управління діяльністю комерційного банку є отримання прибутку з урахуванням низки обмежень, що вводяться регулюючими органами (Верховною Радою України, Указами Президента та уряду, Національного банку України), і внутрішніх обмежень, що встановлює керівництво самого банку. Певна фінансова операція, спрямована на отримання прибутку, обмежується можливістю збиткового результату, а значна частина банківських операцій супроводжується ризиком. Збільшенню прибутку завжди сприяють заходи, що здійснюються з метою зменшення або виключення ризику у процесі проведення фінансової операції, тому управління ризиками є невід'ємною складовою управління банківською діяльністю.

Серед основних видів банківських ризиків найбільший ризик виникає при проведенні кредитних операцій, а ефективність кредитної діяльності банку значною мірою залежить від мистецтва управління кредитним ризиком та чинної нормативно-правової бази країни, в якій працює комерційний банк.

У процесі своєї діяльності комерційні банки постійно вступають в цивільно-правові відносини, виконуючи функції з обслуговування своїх клієнтів і кореспондентів.

Законодавчі та інші нормативні акти містять порядок і правила застосування декількох видів забезпечення виконання зобов'язань позичальників щодо кредитних договорів: порука, гарантія, застава майна та майнових прав страхування. У сучасний період дії в Україні елементів ринкової економіки необхідно ще враховувати наявну структуру обігових коштів, особливості

діючої у країні звітності, процес упровадження в господарське життя форм власності, певні законодавчі аспекти та ін. Наприклад, установи "Укрсоцбанку" застосовують коефіцієнти, які характеризують співвідношення різних статей балансу та використання фінансових ресурсів, заборгованості, питомо вагу власних коштів та залучених в запасах і витратах. Американські комерційні банки враховують чотири групи основних показників: ліквідності фірми, оборотності капіталу, залучення коштів і прибутковості.

Кінцевою метою розрахунків слугує можливість визначити кредитоспроможність клієнта банку за умови порівняння визначених показників з нормативними і, як наслідок цього, оцінити потенційний ризик.

Аналізуючи результати діяльності позичальника, більшість менеджерів комерційних банків у країнах з розвинутою економікою обов'язково роблять прогноз грошового потоку певної фірми, що дозволяє їм оцінити поточну платоспроможність клієнта і його здатність повернути суму кредиту і проценти за нього. Також вони здійснюють аналіз грошового потоку, що побудований на співставленні притоку і відтоку грошових засобів за минулий період шляхом співвідношення загального грошового потоку і боргових зобов'язань. У світовій банківській практиці оптимальне значення цього показника становить 0,50–0,75. Застосування цього коефіцієнта дає змогу деякою мірою дати якісну оцінку кредитоспроможності клієнта за умови, що притік грошових коштів забезпечується за рахунок прибутку або збільшення акціонерного капіталу, а не шляхом залучення нових позичок. Останнім ча-

сом у комерційних банках України також стали приділяти певну увагу цим коефіцієнтам.

Кредитоспроможність позичальника можна оцінити за єдиним показником — рейтингом його фірми. Система рейтингу — завершальний етап оцінки ступеня кредитного ризику, пов'язаний з якістю кредиту.

Аналізуючи розглянуті підходи, а також практичну діяльність спеціалістів комерційних банків щодо оцінки кредитних ризиків, необхідно виокремити низку важливих положень.

Для ефективної кредитної діяльності слід поєднати довіру до потенційного клієнта і визначення припустимого розміру кредиту, щоб була забезпечена достатня сума прибутку банку. Часом ці два міркування вступають у притиріччя. Щоб розв'язати цю практичну ситуацію, потрібно визначити клас кредитоспроможності клієнта, а звідси і категорію ризику. Для визначення оптимальної оцінки шкала категорій повинна бути достатньою. На практиці враховуються не менше трьох категорій ризику і не більше п'яти.

Але жодна найдостатніша методика і якісна оцінка попереднього ризику не може дати надійних результатів, якщо на цьому припиниться спілкування з клієнтом і постійне управління процесом кредитування. Тому не менш важливим є поточний контроль за кредитами, що вже надані позичальнику і за якими банк очікує отримання прибутку.

Основне призначення поточного контролю полягає у своєчасному виявленні негативних тенденцій, які свідчать про погіршення ситуації з поверненням кредиту. Під час поточного контролю визначаються критерії оцінки стану заборгованості за кожною позичкою та кредитами загалом. Переважно ситуацію оцінюють за двома критеріями: визначають фінансовий стан позичальника і термін погашення позичальником кредитної заборгованості.

У переважній більшості зарубіжних банків, крім зазначених критеріїв, враховують також такі критерії, як призначення і вид позички, галузеву належність і форму власності фірми, характер взаємовідносин позичальника і банку (аналіз здійснюють на двох-трьох сторінках, де подають цифрові викладки, зазначають практичні дії щодо видачі кредиту і контролю за його погашенням, дотриманням нормативів, наводять результати діяльності фірми за 2–3 роки, виокремлюють позитивні та негативні сторони діяльності, пропонують шляхи подолання негативних наслідків).

Основною метою кредитного менеджменту банку "Столичний" є постійний пошук шляхів найефективнішого вкладення кредитних ресурсів і забезпечення виконання головних принципів кредитування. Як одна із складових загального фінансового менеджменту комерційного банку кредитний менеджмент тісно пов'язаний з управлінням депозитами, активами, прибутком, ліквідністю, ризиками.

Щоб досягти основної мети кредитного менеджменту в комерційному банку, необхідно постійно розв'язувати завдання із забезпечення високого рівня дохідності від кредитних операцій, високої якості обслуговування клієнтів банку, реалізації принципів маркетингу у процесі здійснення кредитної діяльності, забезпечення ліквідності та зниження ризику кредитних операцій. Всі ці завдання потребують комплексного розв'язання. Комплексний підхід до управління кредитною діяльністю має передбачати забезпечення високих темпів економічного розвитку банку і зміцнення його конкурентних позицій на кредитному ринку. Враховуючи складність завдань кредитного менеджменту, необхідно виділити його із загальної системи управління комерційним банком в окрему функціональну підсистему.

Зважаючи на завдання, що поставили перед кредитним менеджментом як перед самостійною управляючою системою, ми визначили його основні складові, які відповідають структурі процесу кредитування. До них належать такі:

- дослідження стану кон'юнктури кредитного ринку і проведення маркетингових досліджень;
- аналіз кредитної діяльності і ефективності окремих кредитних операцій;
- стратегічне та поточне планування кредитної діяльності;
- обслуговування окремих кредитних операцій;
- здійснення постійного моніторингу кредитної діяльності та ефективності окремих кредитних угод з клієнтами.

Розвиток кредитного менеджменту в комерційних банках закономірно потребує проведення кредитного аналізу та вдосконалення його методичного інструментарію на окремих етапах його здійснення.

З позиції системного підходу до аналізу кредитної діяльності доцільно виокремити кілька напрямків проведення кредитного аналізу, які дають змогу по окремих етапах оцінити загалом цю сферу роботи комерційного банку. Серед них основне місце посідають такі види аналізу:

- стану кредитних ресурсів;
- динаміки обсягу кредитної діяльності;

- структури наданих кредитів за їх формами і видами;
- ефективності кредитної діяльності та факторів, що їх зумовлюють;
- кредитних ризиків.

Важливим результатом аналізу є визначення ефективності як кредитної діяльності комерційного банку загалом, так і окремих його кредитних угод.

У практичній сфері ефективність кредитної діяльності комерційних банків необхідно визначати на двох рівнях — макро- та мікроекономічному.

Макроекономічна ефективність кредитної діяльності комерційних банків розглядається як ефективність їх кредитних вкладів у виробничий та соціальний розвиток суб'єктів господарювання. При цьому використовуються розрахунки рівня кореляції кредитних вкладень банку у певні галузі економіки виходячи з показників обсягу виробництва, доходів і прибутку підприємств цих галузей з операційної діяльності. На цьому рівні

ефективність кредитних вкладень банків можна оцінити за цільовою структурою їх використання на підприємствах різних форм власності, галузей економіки, окремих регіонів.

Визначення складу кредитних вкладень банків за цією ознакою дає можливість розподілити їх на позички, що використовуються на інвестиційні потреби, сезонне поповнення обігових коштів, виплату заробітної плати, соціальні та інші цілі.

Мікроекономічна ефективність кредитної діяльності банків визначається більш широким колом показників, які дають змогу різнобічно оцінити ефективність діяльності банків. Таких показників може налічуватись близько 10–15. Але основним і найскладнішим у методичному плані є аналіз кредитних ризиків у діяльності комерційного банку. Зважаючи на відсутність достатньо вагомого теоретичного дослідження та освітлення у вітчизняній і зарубіжній літературі цього питання, воно заслуговує на більш глибокий розгляд з боку висококваліфікованих теоретиків і практиків фінансової справи.